

UNIwersytet Jagielloński
Instytut Sztuk Audiowizualnych

ul. S. Łojasiewicza 4, 30-348 Kraków

m.radkiewicz@uj.edu.pl

Kraków, 1.02.2023

Recenzja dorobku i osiągnięcia naukowego – monografii naukowej pt.: *Obrazy Andaluzji w kinie hiszpańskim (1910-2021)* w postępowaniu habilitacyjnym dr Joanny Aleksandrowicz

Dorobek naukowy dr Joanny Aleksandrowicz w okresie po uzyskaniu stopnia doktora jest związany przede wszystkim z badaniami nad kulturą hiszpańską, rozpoczętymi już w trakcie przygotowywania pracy doktorskiej o inspiracjach twórczością Goi w kinie hiszpańskim. Tematyka publikacji i monografii naukowej przedstawionych do oceny, a także poprzedzające je projekty badawcze, świadczą o konsekwencji w poszerzaniu i ugruntowywaniu wiedzy, wykorzystywanej do analizy realizacji filmowych. Z pewnością na uznanie zasługują zarówno kompetencje językowe Pani dr Aleksandrowicz, jak i wypracowany warsztat kulturoznawczy i filmoznawczy. Posiadane narzędzia pozwoliły jej na przeprowadzanie kwerend w bibliotekach, archiwach w Hiszpanii i Portugalii, oraz na umiejętną problematyzację zdobywanych materiałów i związanych z nimi zagadnień. Docenić należy również osobiste zaangażowanie w eksplorację hiszpańskiej kultury od środka, czego świadectwem są odwołania do doświadczeń podróźniczych i poznawczych (także wizualnych, o czym świadczy zdjęcie własnego autorstwa wykorzystane na okładce monografii).

Wybór jako obszaru badawczego zagranicznej kinematografii, oprócz wyzwania, jakim jest zanurzenie się w obcym języku i kulturze, łączy się z dwoma rodzajami zadań. Pierwszy dotyczy umiejętnej prezentacji eksplorowanych zagadnień oraz ich popularyzacji w rodzimym środowisku naukowym i poza nim. Drugi byłby związany z ukazaniem własnej perspektywy badawczej na forum międzynarodowym – jako osoby z zewnątrz badającej obcą kulturę, by zestawić swój punkt widzenia z innymi „obcymi” ujęciami kultury hiszpańskiej (czy szerzej śródziemnomorskiej lub latynoamerykańskiej) lub w miarę możliwości wejść w dialog z badaczami z Hiszpanii.

Jeśli chodzi o wywiązywanie się Pani dr Aleksandrowicz z drugiego rodzaju zadań, dotyczących prezentowania własnej perspektywy badawczej na forum międzynarodowym, to niestety dorobek jest albo niewielki (jeden artykuł w języku angielskim w „Polonia Journal. Przegląd Polsko-Polonijny”, a w języku hiszpańskim dwa artykuły w „Scripta Classica” i jeden w tomie zbiorowym wydanym na Uniwersytecie Łódzkim), albo go brak, jak udziału w konferencjach międzynarodowych, zorganizowanych poza Polską. Z pewnością kariera naukowa Pani dr Aleksandrowicz będzie się rozwijać, dlatego gorąco zachęcam ją do większej aktywności międzynarodowej, zwłaszcza na konferencjach zagranicznych, stwarzających niepowtarzalne możliwości wymiany wiedzy i doświadczeń w badanych obszarach. Równie ważne byłyby wychodzące poza Polskę publikacje w języku hiszpańskim lub angielskim, które pozwoliłyby przybliżyć badany materiał szerszej grupie odbiorców. A na pewno na tego rodzaju prezentację zasługuje szeroko zakrojony ogląd kina Andaluzji, opisany w monografii naukowej.

Co do pierwszego rodzaju zadań związanych z szeroko rozumianą popularyzacją wiedzy, to Pani dr Aleksandrowicz realizuje je na wielu polach – od pracy akademickiej o charakterze naukowym i dydaktycznym, po współpracę z lokalnymi ośrodkami kultury, klubami filmowymi i kluczowym w tym przypadku partnerem, czyli Instytutem Cervantesa w Krakowie. Tytuły jej prelekcji i wykładów układają się w ciąg historyczno-filmowy o kinie autorskim oraz kinematografiach narodowych, przybliżający słuchaczom najważniejsze osiągnięcia danego okresu lub dokonania twórcze. Natomiast tytuły wystąpień na konferencjach wskazują, że prezentacje służyły głównie ukazaniu własnych badań, których efekty przedstawiane były także w publikacjach. Tego rodzaju postępowanie świadczy o systematycznej pracy, której efekty na kolejnych etapach przygotowywania dysertacji i innych tekstów warte były upowszechnienia.

Jeśli spojrzeć na opublikowane po doktoracie artykuły w tomach zbiorowych (14) i w czasopiśmie punktowanych („Przegląd Kulturoznawczy” i „Kwartalnik Filmowy”, „Kultura Współczesna”, „Transformacje” i inne), to wyraźnie dominują w nich zagadnienia związane z literaturą hiszpańskojęzyczną i jej adaptacjami, narodowym i kulturowym aspektem wybranych kinematografii lub biograficzno-problemowym ujęciem poszczególnych twórców. Pojedyncze teksty w dorobku Pani dr Aleksandrowicz poświęcone są filmom Paola Sorrentina, kinu azjatyckiemu i jego przedstawicielom, wśród których jest Wang Kar-Wai (omawiany niegdyś w pracy magisterskiej) i Zhang Yimou. Różnorodność podejmowanych kwestii pokazuje, że potrafi ona stosować wypracowane narzędzia do analizy także tematów dalekich od jej iberyjskich zainteresowań.

Na uznanie w omawianym dorobku zasługuje rozdział monograficzny o Portugalii, zamieszczony w IV tomie *Historii filmu*, pt. *Kino końca wieku* (2019), gdyż przygotowanie tego rodzaju syntetycznego omówienia wymaga przede wszystkim znajomości materiałów źródłowych – filmów i towarzyszących im publikacji, ale także kontekstów i złożonych uwarunkowań. Bez wszechstronnego rozeznania i wiedzy ogólnej nie byłoby bowiem możliwe dokonanie wyboru oraz klasyfikacji opisywanych zjawisk i realizacji, zwłaszcza w taki sposób, by dawały całościowy i czytelny ogląd portugalskiego wkładu do historii filmu. Dużym osiągnięciem było więc zdobycie grantu w konkursie Miniatura 1 (2017-2018) w ramach programu Narodowego Centrum Nauki, pozwalającego odbyć niezbędne kwerendy w Portugalii i znaleźć potrzebne materiały. Wprawdzie w dorobku Pani dr Aleksandrowicz znajduje się tylko jeden grant z oferowanych przez NCN, ale za to wywiązała się z niego w pełni, publikując efekty swojej pracy. Dzięki innym, znacznie mniejszym dotacjom finansowym ze środków Uniwersytetu Śląskiego (jak Fundusz Młodych) podobne działania badawcze mogły się odbyć także przy okazji przygotowywania innych publikacji.

Konstrukcja tekstów Pani dr Aleksandrowicz – i rozdziałów w tomach zbiorowych, i artykułów w czasopismach, opiera się w dużym stopniu na ujęciu historycznym, pozwalającym na szerokie ujęcie omawianych zjawisk, ich problematyzację i prezentację w różnych momentach czasowych, jak ma to miejsce w tekście poświęconemu metamorfozom ekranowego wizerunku Carmen czy obrazom kraju Basków w kinie hiszpańskim. Można by się oczywiście zastanawiać nad odwróceniem, perspektywy badawczej i podejściem problemowym, które wykraczałoby poza porządek historyczny, pozwalając za to wyeksponować niediachroniczne, może także międzykulturowe powiązania. Pojawiłby się wtedy nieco inny od zaproponowanego klucz interpretacyjny, kładący większy nacisk na bardziej ogólne kategorie (etniczność, klasa społeczna, płeć, rodzina etc.) lub sam sposób odczytań, na przykład krytycznych (intersekcyjnych, postkolonialnych, etc.). Istnienie odmiennych możliwych narzędzi i ujęć nie zmienia faktu, że przedstawione do oceny teksty świadczą o bardzo dobrym rozeznaniu w podejmowanych tematach, zwłaszcza tych związanych z Hiszpanią, a także o świadomym wyborze przykładów reprezentatywnych dla opisywanych zjawisk. Dwuczłonowe najczęściej tytuły tekstów podkreślają, że zostały napisane z perspektywy pozwalającej Autorce połączyć analizy filmoznawcze, a więc kwestie poetyki, stylu i środków wyrazu, z badaniami nad kulturą, etnicznością i tożsamością. Wprowadzenie do analiz motywów podróży, migracji i spotkania z innością, umożliwiło wprowadzenie odniesień do kwestii napięć między tradycją kulturową oraz porządkiem

politycznym i ideowym, a tym samym ukazanie dynamikę zachodzących procesów społeczno-kulturowych.

Uwagi te mają charakter ogólny i tworzą ramę dla oglądu monografii pt. *Obrazy Andaluzji w kinie hiszpańskim (1910-2021)*, którą Pani dr Aleksandrowicz przedstawiła do oceny w postępowaniu habilitacyjnym jako główne osiągnięcie naukowe, najpełniej ukazujące jej warsztat i podejście badawcze. Starannie przygotowana monografia, z imponującą bibliografią i filmografią – stanowiących ze względu na ilość i różnorodność pozycji swoistą bazę danych – to potwierdzenie umiejętności prowadzenia samodzielnych badań nad obcą kulturą i kinematografią. Autorka wykazała się doskonałą znajomością języka oraz realiów historycznych i społeczno-politycznych opisywanego obszaru. Udało jej się także sprostać największemu chyba wyzwaniu – wynikającemu z tak szeroko zakrojonych ram czasowych, obejmujących okres 111 lat – jakim była konieczność gruntownych badań archiwalnych w lokalnych zbiorach i filmotekach narodowych. Już samo zebranie tak ogromnej ilości tytułów filmów, w tym obrazów z początku XX wieku, czyni pracę Pani dr Aleksandrowicz oryginalną i ważną w badaniach filmoznawczych, nie tylko w Polsce – tym bardziej ważna byłaby wspomniana już wcześniej aktywność na forum międzynarodowym.

Ograniczenie się w wyborze obrazów Andaluzji do kina hiszpańskiego, to w tym kontekście decyzja niezbędna, by móc nakreślić spójne ramy i problematykę zaproponowanych analiz. Choć z drugiej strony, ciekawe byłoby zilustrowanie omawianych wątków, choćby tańca, przykładami z innych kinematografii – tyle że tego rodzaju zestawienia wymagałyby wyznaczenia krótszego okresu czasowego albo skupienia się na pojedynczych wątkach. Dla Pani dr Aleksandrowicz najważniejsze było jednak ukazanie zmian (ale i ciągłości) w obrazowaniu Andaluzji, z uwzględnieniem wielowiekowych wpływów i ewolucji kulturowych, nawarstwiających się symboli, rozbudowywanych mitów i intensywnie oddziałujących stereotypów. Koncepcja badawcza, by skupić się tylko na jednym regionie Hiszpanii w ciekawy sposób wpisuje się w toczące się w Hiszpanii dyskusje wokół tożsamości, małych ojczyzn i tendencji separatystycznych, powracających z różnym natężeniem w poszczególnych częściach kraju. Dlatego za szczególnie ważne uważam zaakcentowanie przez Autorkę wątków związanych z innością i odmiennością, a także z przepływem treści kulturowych oraz migracją wewnętrzną i zewnętrzną. Z ogromnym zainteresowaniem przeczytałam rozdział II, pt. *Podróże na Południe. Odkrywanie Innego*, który z powodzeniem – po wprowadzeniu kilku dodatkowych kwestii poruszonych w kolejnym rozdziale – mógłby funkcjonować, po rozbudowaniu, jako osobna monografia. Cenne jest zwłaszcza to, że pojęcie inności czy odmienności, na różne sposoby definiowanej i

reprezentowanej w filmie, Autorka postrzega wieloaspektowo, odnosząc je do kwestii narodowych i etnicznych, związanych z tożsamością ludzką, ale także do nie-ludzkich elementów rzeczywistości, od pejzażu i przestrzeni (nie-miejsc), po architekturę, muzykę, strój i inne składniki specyficznego folkloru, również przedstawione w pracy.

W swoich analizach Pani dr Aleksandrowicz unika uproszczeń, pokazując, jak skomplikowana jest kwestia regionalizacji kina Andaluzji i jak wieloaspektowe mogą być obrazy tego terenu, zależnie od epoki, wyznaczników estetycznych, czy politycznych i ideologicznych postaw. Analiza zebranych filmów staje się okazją do przyjrzenia się wyborom twórców, ich stosunkowi do andaluzyjskich realiów, ale także do dominującej w danym momencie poetyki obrazowania – powielanej lub odrzucanej, by (re)konstruować regionalne mity i wyobrażenia, by przywoływać pamięć historyczną lub/i budować świadomość współczesną. Znajomość kina hiszpańskiego pozwala Autorce monografii na swobodne poruszanie się po historii filmowego obrazowania Andaluzji i na wskazywanie dominujących w niej tematów, formuł gatunkowych. W efekcie monografia ma jednocześnie charakter porządkujący i problematyzujący, co znajduje odzwierciedlenie w konstrukcji poszczególnych rozdziałów o dwuczłonowych tytułach (jak publikacje w czasopismach), nazywających badane zagadnienia i podsuwających interpretację. W trakcie lektury czytelnik zyskuje narzędzia, by podążać tym tropem albo, by potraktować tekst jako punkt wyjścia do własnych interpretacji, do których zachęcają także w przemyślany sposób dobrane kadry filmowe.

Praca dydaktyczna na Uniwersytecie Śląskim to kolejne pole działania, pozwalające Pani dr Aleksandrowicz wykorzystać znajomość języka, kultury hiszpańskiej i doświadczenie we współpracy międzynarodowej. Jej aktywność akademicka obejmuje zajęcia ze studentami kilku kierunków studiów – kulturoznawstwa, romanistyki, mediateranistyki, prowadzenie seminariów licencjackich i magisterskich, a także występowanie w roli promotorki pomocniczej w dwóch przewodach doktorskich. Wśród jej zadań było także opracowanie i późniejsza realizacja indywidualnego programu nauczania dla studentów hiszpańskojęzycznych. Warto zaznaczyć, że opieka nad uczestnikami programu Erasmus wymaga szczególnego rodzaju zaangażowania, wrażliwości i otwartości na inność i różnorodność, a także nie lada umiejętności natury organizacyjnej na poziomie wewnątrz- i międzyuczelnianym.

Moim zdaniem, zarówno publikacje, jak i osiągnięcia dydaktyczne Pani dr Joanny Aleksandrowicz potwierdzają jej samodzielność badawczą i umiejętność konsekwentnego budowania kariery naukowej, skoncentrowanej na wybranych obszarach i tematach. Swoją

wiedzę związaną z eksploracją kinematografii narodowych, zwłaszcza Hiszpanii i Portugalii, potrafi przekazać nie tylko w publikacjach, a także w toku procesu dydaktycznego, w który jest zaangażowana na wielu kierunkach studiów. Docenić należy również to, że w swoich działaniach wychodzi poza środowisko akademickie, będąc aktywną popularyzatorką wiedzy o filmie i kulturze w lokalnych instytucjach.

Biorąc pod uwagę przedstawiony mi do oceny dorobek Pani dr Joanny Aleksandrowicz, stwierdzam, że spełnia on wymogi stawiane w postępowaniu habilitacyjnym i rekomenduję go do dalszego procesowania.

Prof. dr hab. Małgorzata Radkiewicz

